

SLOHOVÉ POSTUPY A SLOHOVÉ ÚTVARY

slohový postup = způsob podání, zpracování tématu (pojetí tématu, řazení, rozvádění tematických složek, výběr a uspořádání tomu odpovídajících jazykových prostředků)

druhy slohových postupů:

informační (sdělovací)

nejjednodušší; podává fakta (co se kdy a kde stalo, stane), sdělení ve věcných (místních, časových) nebo formálních souvislostech (např. abecedně); konstatování, ne vysvětlování

vyprávěcí (narativní)

podává děje, události, vypravuje příběhy jako jedinečné; úsilí o zajímavost, napětí, názornost, pestrost; práce s dějovými prvky (zachování sledu událostí nebo retrospektiva, použití rámce ap.); dějová linie od zápletky k vyvrcholení děje s překvapivými momenty, pointou; mnohotvárné formy

popisný (deskriptivní) a charakterizační

■ vystižení vnějších znaků, příznačných rysů objektu nebo děje (pracovního postupu); zřetel k částem a celku, souvislostem;

volba pořadí popisu částí (od nejdůležitějšího, nejnámějššího, nebo zleva, zprava, shora, z určitého pevného místa ap.)

■ vystižení vnitřních znaků objektu (osoby), a to přímo (konstatováním), nepřímo (doklad jednání, prvky vypravování)

výkladový (explikativní)

vysvětlení podstaty jevu (nejen vnější znaky, ale i vnitřní vztahy, souvislosti, příčinné jevy)

úvahový (reflexivní)

vyjádření názorů autora, zamyšlení, hodnocení, srovnávání, vyvozování logických závěrů; city a postoje; využití výkladových postupů (v odborných tématech) nebo vyprávěcích (v uměleckých dílech)

V konkrétních projevech se často spojuje nebo střídá, prolíná více slohových postupů, např. v odborných textech popisný, výkladový i vyprávěcí postup (plynulý přechod)

slohový útvar = určitý **konkrétní, vyhraněný typ jazykového projevu**, je uspořádán podle určitých pravidel a má své charakteristické rysy; obsahově i formálně uzavřená textová jednotka

liší se

■ podle postupů, na kterých jsou založeny

■ podle formy zpracování (písemná, ústní)

■ podle funkčního stylu, v kterém jsou zpracovány

■ podle počtu mluvčích (monolog, dialog)

příklad: pro každý slohový útvar je příznačné **téma**

téma *parní stroje a jeho využití*

■ slohový postup popisný, výkladový i vyprávěcí

■ odborný styl → odborné názvy

■ forma psaná i ústní (přednáška, referát, výklad)

■ jeden mluvčí

téma *zimní olympijské hry*

■ postup informační, vyprávěcí

■ styl prostě sdělovací, publicistický

■ forma písemná (noviny) i mluvená (v televizi)

■ monolog i dialog

Přehled slohových útvarů

Slohové postupy a funkční styly	Slohové útvary
informační prostěsdělovací prakticky odborný nebo administrativní publicistický	oznámení, zpráva, dopis, telegram, běžný hovor úřední oznámení, obchodní dopis, formulář, dotazník zprávy, inzerát, reklama, rozhlasové a televizní zprávy
vyprávěcí prostěsdělovací publicistický umělecký	vyprávění příhody, vzpomínky (ústní i písemné – memoáry) novinové reportáže, črty, rozhlasové a televizní reportáže v próze vyprávění se zápletkou (novela, povídka, román), originalita, působivost
popisný prostěsdělovací nebo administrativní prakticky odborný vědecký a naučný publicistický umělecký	seznam, dotazník, životopis odborný popis, návod popisné části ve výkladu popis v reklamních prospektech, cestopis popis postav, prostředí (součást vyprávění)
charakterizační prostěsdělovací nebo administrativní umělecký	charakteristika, posudek charakteristika postav, prostředí (součást vyprávění)
výkladový prakticky odborný vědecký publicistický (řečnický)	směrnice, předpisy, zákony a výklady k nim, referát výklad, pojednání (odborné publikace, učebnice), přednáška, odborný referát proslov, projev
úvahový prakticky odborný vědecký publicistický umělecký	diskuse, úvaha úvaha v odborných publikacích, učebnicích, kritická stať, recenze, odborná diskuse úvodník, komentář, úvaha, rozhlasová a televizní beseda úvaha (postoje a city autora) v próze i poezii
smíšené útvary	esej – prostředky odborné a umělecké fejeton, umělecká reportáž – prostředky publicistické a umělecké